

Läsa och förstå faktatexter

Upptäck Sverige Geografi Lärarboken

Det här materialet är fritt för kopiering. Det innehåller övningar som passar bra till arbetet med Upptäck Sverige Geografi grundbok och kompletterar Lärarboken.

Testa att läsa med olika strategier

Genom att för eleverna förklara hur vi kan läsa på olika sätt, utifrån olika strategier i läsningen, ökar elevernas förståelse av faktatexter. Strategierna handlar om att förutspå, att skapa sig inre bilder, att ställa frågor, att reda ut oklarheter och att sammanfatta. Läs mer om lässtrategier på www.enlasandeklass.se/lasforstaelsestrategier/

Lässtrategierna

- C:1 Öva läsförståelse – spågumman
- C:2 Öva läsförståelse – konstnären
- C:3 Öva läsförståelse – detektiven
- C:4 Öva läsförståelse – reportern
- C:5 Öva läsförståelse – cowboyn

Testa att lära sig ord och fakta på olika sätt

Fundera inför varje arbetsområde hur eleverna kan få testa nya sätt att lära sig på. Låt eleverna få veta att varje individ har sitt sätt att lära in ny kunskap, att en del lär sig via språket medan andra lär sig via musik eller rörelse. Låt dem få upptäcka nya sätt att lära och reflektera över vilka sätt som passar dem bäst.

Den amerikanske pedagogen och utvecklingspsykologen Howard Gardner lade 1983 fram en teori om att vi har åtta olika slags intelligenser. En person vara mycket duktig i en, två eller tre intelligenser, men ingen är bra på dem alla. De flesta kan använda sig av alla intelligenser, men föredrar och lär sig bäst med hjälp av vissa.

Gardners teori om de åtta multipla intelligenserna öppnar nya vägar och möjligheter för eleverna att växa och utvecklas på sitt sätt. Läs mer om teorin på www.howardgardner.com, 'Frames of mind' samt www.multipointelligenser.se.

D-arbetsbladen

- D:1 Lär dig via språket
- D:2 Lär dig via logik
- D:3 Lär dig via musik
- D:4 Lär dig via bilder
- D:5 Lär dig via kroppen
- D:6 Lär dig via naturen
- D:7 Lär dig via människor
- D:8 Lär dig via dig själv

C:1 Öva läsförståelse – spågumman

- Spågumman förutspår vad ett uppslag eller ett kapitel handlar om genom att titta närmare på rubriker, kartor, bilder och bildtexter.
- Denna strategi kan du använda innan, under och efter läsningen.
- Vid läsning av faktatexter handlar förutsägelse om att utifrån sin egen kunskap om ämnet förutsäga vad texten kommer att handla om.

1. Välj en text, ett uppslag eller ett kapitel.

2. Titta på bilder, bildtexter och kartor.

3. Läs rubriker.

4. Fundera på vad du redan vet om det du tror texten, uppslaget eller kapitlet kommer att handla om.

5. Berätta vad du tror och varför du tror så.

- Jag tror att texten kommer att handla om ...
därför att ...
- Jag tror att uppslaget kommer att handla om ...
därför att ...
- Jag tror att kapitlet kommer att handla om ...
därför att ...

Källa: www.enlasandeklass.se

C:2 Öva läsförståelse – konstnären

- Konstnären skapar inre bilder av det lästa. Med hjälp av alla sinnen lever du dig in i texten. Då kan du både se, höra och känna det texten berättar om.
- Denna strategi kan du använda under och efter läsningen.
- Vid läsning av faktatexter kan du prova att läsa utan att titta på bilderna i boken eller låta någon annan läsa högt för dig.

1. Arbeta i par.
2. En av er väljer en text i geografiboken att läsa medan den andra inte ser.
3. Den ena läser texten medan den andra lyssnar noga.
4. Fundera på vilka inre bilder och upplevelser du fick av det lästa.
5. Berätta vad du hörde, såg och kände.
  - Jag såg ...
  - Jag hörde ...
  - Jag kände ...
6. Rita en bild av det du "såg" när du läste eller fick texten uppläst för dig.

Källa: www.enlasandeklass.se

C:3 Öva läsförståelse – detektiven

- Detektiven reder ut oklarheter, nya ord och uttryck.
- Denna strategi kan du använda under läsningen.
- Vid läsning av faktatexter handlar det om att fundera på vilka nya ord och begrepp som är svåra att förstå.

1. Arbeta i par eller mindre grupper.
2. Välj en text i geografiboken.
3. Läs några meningar var. Säg till när det dyker upp ett nytt ord eller begrepp.
4. Läs först om ordet. Läs sedan om hela meningen för att försöka förstå vad ordet/begreppet betyder. Läs om stycket för att få ordet i ett sammanhang.
5. Fundera på om ordet liknar ett ord på svenska eller ett annat språk som du redan kan. Använd dina förkunskaper i ämnet.
6. Fundera på om ordet är sammansatt av flera ord.
7. Fundera på vad det är för sorts ord (substantiv, adjektiv, verb).
8. Slå upp ordet eller fråga någon vad det kan betyda.
  - Jag tycker att ordet liknar ...
  - Jag tror att ordet är sammansatt av orden ...
  - Jag tror att ordet tillhör ordklassen ...
  - Jag tror att ordet betyder ... därför att ...
9. Ta för vana att skriva upp nya ord och uttryck du hittar under läsning. Då skapar du en egen ordbank.

Källa: www.enlasandeklass.se

C:4 Öva läsförståelse – reportern

- Reportern ställer frågor på tre nivåer om texten. Dessa nivåer är på raden, mellan raderna och bortom raderna.
- Frågor på raden kan besvaras med information som står direkt uttalad i texten.
- Frågor mellan raderna är sådana som kräver att du kan hitta svaren på olika ställen i texten och dra egna slutsatser. Detta kallas för att läsa mellan raderna.
- Frågor bortom raderna kräver att du använder dina tidigare kunskaper och erfarenheter och gör kopplingar till det som står i texten.
- Denna strategi kan du använda under och efter läsningen.

1. Arbeta i par eller mindre grupper.

2. Välj en text i geografiboken.

3. Läs texten högt tillsammans.

4. Formulera frågor tillsammans som är på raden. Det rätta svaret ska finnas i texten. Frågan kan börja med:

Vem? Vad? Var? När? Hur?

5. Formulera frågor tillsammans som är mellan raderna. Svaret ska gå att lista ut genom att läsa texten, hitta ledtrådar och dra slutsatser. Frågorna kan börja med:

Varför? Vilket? Vilken? Vilka?

6. Formulera frågor tillsammans som är bortom raderna. Svaret finns bara hos den som svarar. Frågorna kan börja med:

Varför tror du ... Vad tycker du ... Hur skulle du göra ...

7. Prova först era frågor på varandra och låt sedan någon annan testa.

Källa: www.enlasandeklass.se

C:5 Öva läsförståelse – cowboyn

- Cowboyen sammanfattar det viktigaste i texten.
- Denna strategi kan du använda både under och efter läsningen.
- Vid läsning av faktatexter handlar det om att stanna upp efter det att du har läst en text, ett uppslag eller ett kapitel och sammanfatta innehållet.

1. Arbeta i par eller mindre grupper.

2. Välj en text i geografiboken.

3. Läs texten tillsammans. Gärna flera gånger.

4. Berätta för varandra vad texten handlade om. Det kan vara bra att dela upp texten i olika delar när man sammanfattar innehållet.

- Första handlade det om ...
- Sedan handlade det om ...
- Till sist handlade det om ...

5. Läs texten tillsammans. Fundera på vilka ord i texten som är nyckelord. Vilka ord berättar något om innehållet i texten? Plocka ut ett antal nyckelord - inte för många.

6. Försök att berätta vad texten handlar om med hjälp av nyckelorden.

- Texten berättade att ...

7. Berätta för någon annan om vad din text handlade om.

8. Rita en bild som du tycker sammanfattar texten.

Källa: www.enlasandeklass.se

D:1 Lär dig via språket

- En **språkklok** person tänker med ord, tycker om att uttrycka tankar, samtala, läsa och skriva.
- En **språkklok** person lär sig genom att anteckna, läsa och lyssna till genomgångar, diskutera, debattera, göra intervjuer, besvara skriftliga frågor och skriva om ämnet.
- Testa att lära dig via **språket**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Tillverka ett eget korsord. Rita själv eller sök upp ett korsordsprogram på nätet. Låt en kompis lösa ditt korsord.
2. Rita ett rutsystem på tio gånger tio rutor. Göm ord vågrätt och lodrätt. Fyll i resten med nonsensbokstäver. Låt en kompis försöka hitta alla ord och sedan förklara vad de betyder.
3. Gör ordlekar med en kompis. En läser ett ord. Den andra ska säga det första hen kommer att tänka på när hen hör ordet.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten. Läs den gärna flera gånger. Berätta för en kompis vad den handlar om.
2. Skriv en egen kort berättelse utifrån texten. Bestäm fem ord från texten som ska ingå. Låtsas att du är med i det som texten handlar om. Det spelar ingen roll om det blir tokigt. Tänk dig att du är med i näringskedjan eller i Halland eller i gruvan eller när inlandsisen smälter. Låt fantasin flöda!
3. Samtala om texten med en kompis. Vad handlar den om? Vad tänker du om det? Är det några ord som är svåra? Vad vill du veta mer om?

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:2 Lär dig via logik

- En **logikklok** hittar egna strategier, gillar att lösa problem, räknar, sorterar, jämför, gör en sak i taget, har struktur och ordning.
- En **logikklok** person lär sig genom att gruppera och ordna fakta, använda siffror, statistik, göra anteckningar och punktlistor.
- Testa att lära dig via **logik**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Tillverka ett eget spel. Fundera hur spelplanen ska se ut, hur spelarna ska förflytta sig samt hur många frågestopp och hinder det ska finnas. Ett hinder kan vara: *Stå över ett kast.* eller *Gå tre steg bakåt.* Skriv frågelappar som spelarna ska dra när de hamnar på ett frågestopp. Spela spelet med en eller flera kompisar.
2. Spela Jeopardy. Skriv svar till olika frågor för att öva ord och begrepp. Låt två kompisar tävla mot varandra och snabbt försöka hitta på en fråga till ditt svar. Läs upp ett av dina svar t.ex. *Den heter Stockholm.*
Din kompis kan då t.ex. fråga: *Vad heter huvudstaden i Sverige?*
3. Arbeta med en kompis. Skriv kapitlets ord och begrepp på ordkort. Lägg ut dem på bordet. Gruppera ord och begrepp på olika sätt. Gör varannan gång. En väljer ut några ord från bordet. Den andre får gissa hur kompisens har tänkt att orden hör ihop.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu, som innehåller siffror (antal, årtal, avstånd, procent).

1. Läs texten flera gånger. Lägg märke till alla siffror som förekommer.
2. Skriv upp alla siffror. Bestäm hur du vill illustrera siffrorna. I en tabell eller med ett diagram där du visar hur siffrorna förhåller sig till varandra.
3. Samtala om siffrorna med en kompis. Vad visar siffrorna? Vad tänker du om det? Fundera tillsammans: Vad skulle hända om ...?

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:3 Lär dig via musik

- En **musikklok** tycker om att sjunga, spela, rappa och trumma.
- En **musikklok** lär sig genom ljud, sång, musik, rytmer och ramsor.
- Testa att lära dig via **musik**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Välj ut ett antal ord – max tio. Bestäm vilken ordning du ska ha dem i. Gör ett ljud eller en rytm till varje ord. När du säger ett ord så gör du ett ljud, som du tycker passar till t.ex. knack i bänken eller knäpp med fingret. Till slut har du lika många ljud som ord. Då kan du testa att göra bara ljuden utan att säga orden. Plocka bort ett ord i taget och ersätt med bara ljudet. Till slut är det bara ljud kvar.
2. Skriv en egen text till en låt du gillar. Använd ord och begrepp från kapitlet. Sjung om vad orden är för dig och vad de betyder. Spela in låten. Lyssna själv och spela upp den för en kompis.
3. Gör en ramsa eller en rap av ett antal ord som hör ihop. Bestäm om du ska någon rytm eller beat i bakgrunden. Försök lära dig ramsan utantill.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten. Läs den gärna flera gånger. Vilken musik skulle du vilja ha i bakgrunden när du läser texten? Vad passar till ämnet och stämningen? Välj en låt. Låt en kompis lyssna när du läser texten till musiken.
2. Skriv en låt av texten. Välj vilken låt du vill göra om till din geografilåt. Sjung hela eller delar av texten. Förkorta och ändra där det behövs, utan att förändra fakta förstås!
3. Samtala om hur det är att läsa en text som den här högt. Hur fort ska man läsa? Hur starkt ska man läsa? Vilka ord eller delar av texten bör man markera med rösten? Var ska man pausa och andas när man läser?

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:4 Lär dig via bilder

- En **bildklok** tycker om att rita, måla och skapa bilder, former och mönster.
- En **bildklok** lär sig genom bilder, diagram, demonstrationer, skärmar, filmer och bildkort.
- Testa att lära dig via **bilder**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Välj ut ett antal ord. Gör en rebus för varje ord. Rita bilder och illustrera orden. Låt en kompis försöka lösa rebusarna.
2. Rita och gissa ord med en eller flera kompisar. Tillverka ordkort, ett för varje ord och begrepp. En drar ett kort, läser det själv och ritar sedan det som står där. De andra gissar vilket ord det är som illustreras. Kör två par mot varandra. Ta tid och se vilket av paren som kan rita och gissa tio olika ord snabbast.
3. Välj tio ord. Rita en serie där orden ingår. Vill du göra det svårt kan de be en kompis välja ut orden åt dig. Försök få ihop en handling i serien som funkar. Låt en kompis läsa din serie.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten. Läs den gärna flera gånger.
2. Gör ett collage eller en stor plansch. Leta efter bilder som du tycker passar texten. Leta i bildrika tidningar eller skriv ut från nätet. Klipp ut bilderna och klistra fast på ett stort papper. Skriv eller klipp ut bokstäver som rubrik. Behövs det någon skriftlig förklaring på collage eller funkar det utan?
3. Samtala om collage med en kompis. Visa bilderna och berätta hur du tänkte när du valde dem. Låt kompiserna berätta vad den ser i dina bilder. Vad kan man visa med bilder som inte en text kan? Diskutera!

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:5 Lär dig via kroppen

- En **kroppsklok** tycker om att röra på sig, sporta, dansa och spela teater.
- En **kroppsklok** lär sig genom att ta på saker, röra, känna, använda kroppen och utnyttja muskelminnet.
- Testa att lära dig via **kroppen**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Jobba i par. Välj ut ett antal ord. Bestäm en rörelse ni ska göra till varje ord. Säg ordet samtidigt som ni gör rörelsen. Använd hela kroppen. Gör rörelserna spegelvänt. Stå mitt emot varandra. Det ena säger ordet och gör en rörelse. Den andra härmar.
2. Visa ord som charader. En visar ordet med hela kroppen. Den andra gissar. Dela in hela klassen i två lag och spela upp charader för varandra. En ur varje lag gör en charad för hemmalaget. Om de inte kan eller inte gissar rätt går turen över till det andra laget.
3. Använd lera eller gips. Välj ut ett antal ord. Gör en skulptur av varje ord. Låt en kompis gissa vilka ord du har skulpterat.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten. Läs den gärna flera gånger.
2. Arbeta med en kompis. Skriv ett manus till en kort pjäs för två personer, som handlar om det som står i texten. Innan du skriver behöver du bestämma vilka roller som behövs, i vilken ordning saker och ting ska hända och hur pjäsen ska sluta.
3. Öva ordentligt innan ni spelar upp pjäsen för en kompis eller för hela klassen. Samtala om hur det känns att stå framför en publik och spela upp en pjäs. Vad ska man tänka på som skådespelare? Vad ska man tänka på som publik? Vad är det man kan förmedla med kroppen, som inte en text kan? Diskutera!

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:6 Lär dig via naturen

- En **naturklok** är bra på att upptäcka likheter och att dra paralleller.
- En **naturklok** lär sig genom att göra, känna, hålla och prova på, gärna utomhus med miljö, natur och djur.
- Testa att lära dig via **naturen**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Arbeta i grupper utomhus. Varje grupp får ett ord var i taget och uppdraget är att hitta material i naturen för att lägga ordet. Ordet JORDEN kan läggas av *Jord*, *Ormbunke*, *Ris*, *Daggmask*, *Ekollon* och *Nypon*. Självklart är man försiktig och rädd om både djur och natur när man letar.
2. Gör en tipspromenad om olika ord och begrepp. Frågorna måste inte handla om naturen. Det viktigaste är att man lär sig i naturen.
3. Vilka ord i kapitlets ord- och begrepps-lista går att besöka? Planera ett besök någonstans i närområdet där man kan titta på eller prata om de aktuella orden.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten. Läs den gärna flera gånger.
2. Skriv upp allt som har med naturen att göra i texten. Vilka paralleller kan du dra till naturen i ditt närområde? Vilka likheter finns det? Skriv upp allt du kommer att tänka på.
3. Samtala med en kompis om de paralleller och likheter du har hittat. Håller kompiserna med? Kommer ni tillsammans på andra likheter och paralleller att dra mellan bokens text och ert närområde? Diskutera!

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:7 Lär dig via människor

- En **människoklok** tycker om att umgås, lösa problem tillsammans och lära av varandra.
- En **människoklok** lär sig genom att arbeta med andra, diskutera, debattera och bolla saker och idéer med andra.
- Testa att lära dig via **människor**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Välj ut ett antal ord. Läs orden tillsammans med en kompis. Förhör varandra. Prata om varje ord och begrepp, vad det betyder, hur man kan komma ihåg ordet lättare och vad ni kommer att tänka på när ni hör ordet.
2. Häng gubbe med orden från kapitlet. Gör det två och två eller i hela klassen.
3. Arbeta med en kompis. Hitta på en egen ordlek. Prata om vilka ordlekar ni redan kan. Går det att göra en egen variant av någon lek? Berätta om lekarna för varandra i klassen och provlek dem.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten högt tillsammans med en kompis. Läs den gärna flera gånger.
2. Skriv upp tre olika saker i textens innehåll, som man kan diskutera eller debattera om i klassen. Prata igenom och planera hur diskussionen eller debatten ska gå till.
3. Genomför diskussionen eller debatten i klassen. Samtala efteråt om hur det gick. Måste man bli överens i en diskussion eller debatt? Utvärdera sedan. Vad gick bra den här gången? Vad tycker ni man ska tänka på till nästa gång?

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligenser.se

D:8 Lär dig via dig själv

- En **jagklok** tycker om att arbeta självständigt, planera och sätta upp mål.
- En **jagklok** lär sig genom att få arbeta i sin egen takt, ta reda på fakta på egen hand, reflektera och utvärdera.
- Testa att lära dig via **dig själv**.

Ord och begrepp

Använd ord och begrepp i ett av geografibokens kapitel.

1. Välj ut ett antal ord. Skriv några rader om varje ord. Vad får ordet dig att tänka på? Vad vill du ha reda på om ordet? Hur ska du ta reda på det? När ska du göra det?
2. Gör upp en tidsplan för att lära dig alla ord och begrepp. Planera hur många ord du behöver lära dig varje dag eller vecka, så att du behärskar alla ord när arbetsområdet är färdigt. Skriv vilka ord du ska kunna till vilken dag.
3. Arbeta i tystnad med ordkunskap. Sätt dig för dig själv om det går. Fokusera på de ord du vill lära dig. Läs orden för dig själv. Skriv orden ett och ett. Kontrollera stavning och slå upp de ord du är osäker på. Bocka av de ord du redan kan.

Faktatext

Välj en text i det kapitel ni arbetar med just nu.

1. Läs texten. Läs den gärna flera gånger.
2. Skriv ner tre saker i texten som du skulle vilja veta mer om. Fundera sedan på vilken av de tre sakerna du vill och hinner fördjupa dig i just nu. Fråga din lärare hur mycket tid du kan få för ditt fördjupningsarbete när ni planerar arbetsområdet tillsammans. Tänk på *hur* du ska gå till väga för att hitta fakta, *när* du har som mål att vara klar med arbetet och *hur* det ska redovisas. Sen är det bara att sätta igång!
3. Utvärdera ditt arbete och din redovisning. Vad är du nöjd med? Vad tycker du gick bra? Vad tänker du ändra på eller göra annorlunda till nästa gång? Varför?

Källa: Howard Gardner 'Frames of mind', www.multipointelligence.se